

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatele **JUDr. Jiřího Oršuly**, advokáta, sídlem Na Příkopě 988/31, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2018 č. j. 32 Cdo 2566/2017-579 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 14. listopadu 2016 č. j. 8 Cmo 37/2016-544, za účasti **Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze**, jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2018 č. j. 32 Cdo 2566/2017-579 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 14. listopadu 2016 č. j. 8 Cmo 37/2016-544 došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu a jeho práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, zaručených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2018 č. j. 32 Cdo 2566/2017-579 a rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 14. listopadu 2016 č. j. 8 Cmo 37/2016-544 se ruší.

Odůvodnění:

**I.
Vymezení věci**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro porušení svého práva na soudní ochranu a svého práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, zaručených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, k ní přiložených kopií napadených rozhodnutí a spisu Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) sp. zn. 11 Cm 3/2006 Ústavní soud zjistil, že stěžovatel (žalobce) se v řízení před soudy domáhal proti žalované obchodní společnosti DIAG HUMAN SE, sídlem Landstrasse 33, Vaduz, Lichtenštejnské knížetství, zaplacení částky 44 832 083 Kč s příslušenstvím z důvodu svých nároků plynoucích ze smlouvy o právní službě, resp. z důvodu svých nároků vyplývajících ze smluv o postoupení pohledávek.

3. V prvním stupni ve věci rozhodoval městský soud, který rozsudkem ze dne 11. 3. 2015 č. j. 11Cm 3/2006 – 421, ve znění doplňujícího usnesení ze dne 24. 11. 2015 č. j. 11 Cm 3/2006-517, zamítl žalobu v celém rozsahu a rozhodl o nákladech řízení. Jeho rozhodnutí vycházelo ze

závěrů, že z tří smluv o postoupení pohledávky, kterými stěžovatel svůj nárok odůvodňoval, první a druhou smlouvu v pořadí zrušila třetí smlouva, která však byla platná toliko v části, ve které rušila předchozí smlouvy a ve zbývajících částech byla neplatná pro svou neurčitost. Oprávněnost uplatňovaného nároku stěžovatele městský soud neshledal ani na podkladu smlouvy o právní službě ze dne 1. 2. 1998, která podle jeho závěrů nebyla řádně uzavřena.

4. K odvolání stěžovatele Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) ústavní stížností napadeným rozhodnutím rozsudek městského soudu potvrdil a stěžovatele zavázal k náhradě nákladů řízení. Vrchní soud se ztotožnil toliko s výrokovou částí rozhodnutí městského soudu ve věci samé, přičemž stran jeho právního posouzení dospěl k odlišným závěrům. Na rozdíl od městského soudu třetí smlouvu o postoupení pohledávky neshledal ani částečně neplatnou, ale uzavřel, že tato listina je platnou bezúplatnou smlouvou o postoupení.

5. Stěžovatel proti rozhodnutí vrchního soudu brojil dovoláním, které však bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto jako nepřípustné, když dovolací soud neshledal žádný z předpokladů jeho přípustnosti podle § 237 až 238a o. s. ř.

II.

Argumentace stěžovatele

6. Porušení svých základních práv stěžovatel spojuje s postupem vrchního soudu v řízení, když ten před opakovaním dokazování čtením některých listin nesdělil účastníkům řízení, k jakým jejich tvrzením opakované dokazování provádí a nesdělil jim svůj právní názor k posouzení těchto důkazů. Stěžovatel tudíž nevěděl a ani nemohl vědět to, že vrchní soud míní odlišně posoudit platnost rozhodných smluv a povahu těchto právních úkonů, a proto nemohl uplatnit adekvátní argumentaci k tomuto novému právnímu posouzení věci.

7. Stěžovatel poukazuje na skutečnost, že postupem vrchního soudu mu byla odňata možnost jednak doplnit argumentaci k úplatnosti předmětných smluv, a zejména možnost navrhnout dokazování k této otázce, jelikož sjednávání rozhodné smlouvy o postoupení pohledávky předcházela jednání mající význam pro výklad vůle smluvních stran. Podle stěžovatele překvapivým právním posouzením věci bez předchozího upozornění na možné odlišné závěry od městského soudu měl vrchní soud odeprít stěžovateli jeho právo na slyšení u vrchního soudu, čímž měla být porušena jeho práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Uvedený postup považuje za odporující konstantní judikatuře Ústavního soudu (např. jeho nálezům ze dne 25. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3269/12 (N 133/70 SbNU 237) a ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 3330/13 (N 18/76 SbNU 283)).

8. Další argumentace stěžovatele se soustřeďuje na namítání postupu Nejvyššího soudu v řízení. Odmítnutí dovolání stěžovatel považuje za rozporné s vlastní judikaturou Nejvyššího soudu, přičemž dovozuje, že dovolání naplnilo zákonný předpoklad jeho přípustnosti spočívající v odchýlení se rozhodnutí vrchního soudu od judikatury dovolacího soudu podle § 237 o. s. ř., jakož i podmínku jeho důvodnosti podle § 241a o. s. ř. spočívající v nesprávném právním posouzení věci odvolacím soudem. Poukazuje přitom na rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci vedené pod sp. zn. 23 Cdo 2497/2013 týkající se na ústavně souladného postupu odvolacího soudu za situace, když právně posuzuje některou z rozhodujících skutečností odlišně od jejího posouzení prvostupňovým soudem.

9. Stěžovatel svou argumentaci uvedenou v ústavní stížnosti dále opakovaně rozváděl ve svých dalších písemných podáních označených jako „doplnění ústavní stížnosti“, ve kterých setrvává na svých tvrzeních, tato dále precizuje a dovozuje vlastní skutkové závěry a představy o právním posouzení věci.

III.

Vyjádření účastníků řízení

10. Vrchní soud k ústavní stížnosti zaslal stručné vyjádření, ve kterém toliko plně odkázal na odůvodnění svého ústavní stížností napadeného rozsudku, který se podle něj s odvolacími námitkami žalobce dostatečně vypořádal, a proto považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

11. Nejvyšší soud ve svém rovněž stručném vyjádření uvedl, že s argumentací stěžovatele uvedenou již v dovolání se vypořádal ve svém ústavní stížností napadeném rozhodnutí, na svých závěrech setrvává a je toho názoru, že nebyly splněny zákonné předpoklady přípustnosti dovolání, rozhodnutí o něm je řádně odůvodněno, a nebylo jím porušeno žádné ze základních práv stěžovatele. Navrhuje proto, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně zamítnuta jako nedůvodná.

12. Výzva k vyjádření zaslaná žalované na adresu jejího sídla se vrátila jako nedoručená s vyznačením na dodejce písemnosti „přijetí odepřeno“ (*Annahme ... verweigert*). Ústavní soud má proto za to, že se žalovaná postavení vedlejší účastnice vzdala.

13. S ohledem na obsah vyjádření účastníků, kterými toliko setrvali na správnosti svých rozhodnutí, jakož i s ohledem na absenci vyjádření žalované, Ústavní soud neshledal za potřebné zasílat obdržená vyjádření stěžovateli k replice.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je advokátem, tudíž nemusí být podle stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (ST 42/79 SbNU 637, č. 290/2015 Sb.) zastoupen jiným advokátem, jak vyžaduje § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu vykonávat dozor nad rozhodovací činností soudů. Nepředstavuje další instanci v systému obecného soudnictví, proto do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout jen tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

16. V posuzované věci ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutím obecných soudů, jimiž měla být porušena práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, označená stěžovatelem jako právo na slyšení. Záruky poskytované na základě předmětných článků Listiny jsou mnohem širší, ale jejich součástí je i právo být před soudem slyšen. Ústavní soud tak v souladu s obsahem ústavní stížnosti posuzoval její důvodnost ve vztahu k právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 Listiny a právu vyjádřit se ke všem prováděným důkazům dle čl. 38 odst. 2 Listiny a zabýval se otázkou, zda soudy dostaly své povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy) při procesním postupu a rozhodování ve věci.

17. Při zkoumání důvodnosti ústavní stížnosti se Ústavní soud nezabýval správností meritorního rozhodnutí ve věci, ale zaměřil se toliko na splnění procesních předpokladů řádného procesu z hlediska stěžovatelem namítaných vad řízení, jejich existenci a dopad na ústavní konformitu napadených rozhodnutí. Podstatou ústavní stížnosti je námitka stěžovatele co do překvapivosti soudního rozhodnutí v důsledku změny právního názoru vrchního soudu v otázce podstatné pro rozhodnutí bez toho, že by o zvažované změně byli účastníci informováni. S odlišným názorem vrchního soudu měl být stěžovatel podle jeho tvrzení seznámen teprve při vyhlášení rozhodnutí vrchního soudu, a neměl tak možnost k možné změně hmotněprávního posouzení vyjádřit své stanovisko a navrhopat další důkazy pro jeho podporu.

18. Základním cílem práva být slyšen je dát účastníkovi řízení možnost aktivně se účastnit řízení, ve kterém je rozhodováno o jeho právech, a to zejména respektováním jeho práva vyjádřit se k věci a navrhopat důkazy na podporu svých tvrzení. Současně ovšem právo být slyšen v sobě zahrnuje povinnost rozhodujícího soudu odpovídajícím způsobem na přednesenou argumentaci reagovat nebo dokonce účastníka o možnosti uplatnění jeho některých procesních práv poučit. Právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny nepředstavuje toliko právo zaujmout stanovisko k důkazům v řízení provedeným, ale jeho obsahem je bezpochyby i možnost reagovat na všechny skutečnosti, tvrzení a úvahy, které jsou v řízení předneseny a zajistit tak možnost ovlivnit úvahy a závěry soudu při rozhodování o věci. Vykonávání předmětného práva předpokládá seznámení účastníků s předmětem řízení a znalost možnosti (příp. i vícero alternativních možností) jeho hmotněprávního posouzení, aby mohli předkládat argumentaci k takovému možnému posouzení se vztahující, a rozhodnutí ve věci tak nebylo rozhodnutím překvapivým (nepředvídatelným). Právo vyjádřit se ke skutkovým a právním otázkám významným pro rozhodnutí ve věci je přitom součástí práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Řádný proces je veden také zásadou kontradiktornosti řízení, z níž vyplývá právo účastníků seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, přičemž musí mít možnost se k nim vyjádřit. Zásada kontradiktornosti řízení vyžaduje, aby soudy nezakládaly svá rozhodnutí na skutkových nebo právních otázkách, které nebyly projednány během soudního řízení a způsobily takový obrat, že ho nemohl předpokládat ani bdělý účastník a být tak překvapen nečekaným a nepředvídaným obratem (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 2397/17 (N 23/88 SbNU 301).

20. Právo být slyšen má zamezit překvapivému rozhodnutí a umožnit, aby účastník řízení měl možnost ovlivnit průběh řízení, potažmo obsah samotného rozhodnutí, a jeho prostřednictvím je tak poskytována ochrana procesním právům účastníka v zájmu vydání rozhodnutí jako výsledku řádného procesu. Význam práva být slyšen lze ale spatřovat i v rovině skutkové, protože jeho realizace napomáhá zjišťování skutkového stavu pro vydání věcně správného a zákonného rozhodnutí ve věci samé.

21. Za překvapivé (nepředvídatelné) je v ustálené soudní praxi považováno rozhodnutí posuzující projednávanou věc originálním způsobem (z hlediska předchozího vývoje řízení), tj. rozhodnutí, které nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu věci, postupu soudu a dosud přednesených tvrzení účastníků řízení předvídat a jehož přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat. Požadavek předvídatelnosti rozhodnutí se přitom vztahuje i na rozhodnutí o přezkumu rozhodnutí nalézacího soudu (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2011 sp. zn. I. ÚS 2069/11, veřejně dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

22. K situaci, kdy účastníci řízení nemohou předvídat změnu právního názoru odvolacím soudem při jeho ztotožnění se s výrokovou částí rozhodnutí prvoinstančního soudu, již Ústavní soud v minulosti judikoval, že „nemohou-li účastníci předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, má odvolací soud v zájmu předvídatelnosti svého postupu buď rozhodnutí soudu I. stupně zrušit a vrátit mu věc k dalšímu projednání (připouští-li to důvody taxativně vypočtené v § 219a o. s. ř.) nebo seznámit účastníky se svým odlišným právním názorem a dát jim tak příležitost se k tomuto názoru vyjádřit“ (náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3330/13).

23. Ve věci stěžovatele vrchní soud poté, co opakoval dokazování, potvrdil výrokovou část rozhodnutí městského soudu ve věci samé, ale neztotožnil se plně s odůvodněním jeho rozhodnutí a dospěl k odlišným hmotněprávním závěrům. Odlišné posouzení otázky platnosti smlouvy o postoupení pohledávky, na základě které byl žalovaný nárok stěžovatelem uplatňován, je zásadním pro rozhodnutí ve věci. Odchýlit se od závěrů prvostupňového soudu při současném potvrzení rozhodnutí odvoláním napadeného, není odvolacím soudem zapovězeno, takový postup však vyžaduje, aby účastníci řízení byli seznámeni s možným odlišným hmotněprávním posouzením, a byla jim tak umožněna adekvátní reakce za účelem zaujetí svého procesního postoje k situaci, která doposud nebyla zvažována.

24. Z vyžádaného soudního spisu vyplývá, že vrchní soud podle naznačených zásad nepostupoval, neboť v napadeném rozsudku dospěl k závěru o věcné správnosti rozsudku městského soudu, avšak na základě právního názoru odlišného od názoru městského soudu, přičemž tento svůj názor účastníkům nesdělil a neposkytl jim možnost se k němu vyjádřit. Pro stěžovatele bylo podstatné, zda v odvolacím řízení brojit proti závěrům městského soudu o neplatnosti smlouvy, nebo proti názoru, že platně uzavřená smlouva je smlouvou bezúplatnou. Pokud si stěžovatel možnosti takového právního závěru vrchního soudu nebyl vědom, byla mu odňata možnost vyjádřit se k této skutečnosti a případně prokázat opak. Z průběhu odvolacího řízení ani z žádného procesního postupu vrchního soudu nelze dovodit, jaký právní názor o povaze sporných smluv vrchní soud zastával.

25. Z protokolu o jednání před vrchním soudem ze dne 14. 11. 2016 se podává, že vrchní soud v řízení poskytl poučení podle § 5, 15a a 17 o. s. ř., ale v jeho průběhu, a to ani při opakování dokazování čtením listin nesdělil účastníkům, že věc může být z hmotněprávního hlediska posouzena odlišně, než byla posouzena městským soudem. Z vyžádaného spisu Ústavní soud zjistil, že v průběhu řízení předcházejícího rozhodnutí vrchního soudu nebyla při řešení

odůvodněnosti uplatňovaného nároku posuzována úplatnost nebo bezúplatnost smlouvy o postoupení pohledávek, když jednání, argumentace účastníků i prováděné dokazování se v řízení u městského soudu soustředilo na řešení otázky platnosti, resp. žalovanou namítané neplatnosti rozhodných smluv, jimiž stěžovatel existenci svého nároku odůvodňoval. Účastníci tak nemohli předvídat, že soud se bude z hlediska hmotněprávního posouzení vzniku nároku zabývat obsahem závazkového vztahu, když předchozí řízení se zaměřilo toliko na jeho samotnou existenci ve smyslu platnosti, resp. neplatnosti smlouvy.

26. Lze tak přisvědčit tvrzení stěžovatele, že postup vrchního soudu, když dospěl k závěru o věcné správnosti výroku prvoinstančního rozhodnutí na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž však účastníky neseznámil a nedal jim příležitost se k němu vyjádřit, představoval odepření práva na slyšení, jako součásti práva vyjádřit se k prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny, a též nerespektování práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. K nápravě nedošlo ani v dovolacím řízení, když ústavní stížností namítané porušení procesních práv stěžovatele bylo obsaženo i v jeho dovolání podaném dne 22. 2. 2017.

27. Ústavní soud uzavírá, že postupem vrchního soudu aprobovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu bylo v posuzované věci porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele vyjádřit se ke všem prováděným důkazům zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny, v důsledku čehož nebylo respektováno jeho právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud, aniž by se zabýval meritem věci, jehož posouzení náleží obecným soudům, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, proto ji vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí vrchního soudu i Nejvyššího soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 25. února 2020

Jiří Zemánek
předseda senátu